

SỬ THI ÉNÉIDE (BÀI 2)
THI HÀO VIRGILE (70 - 19 trước JC)

KIỆT TÁC THỜI ĐẾ QUỐC LA MÃ

NHẤT UYÊN PHẠM TRỌNG CHÁNH

Tiến Sĩ Khoa Học Giáo Dục. Viện Đại Học Paris Sorbonne
Dẫn nhập và chuyên ngữ thơ song thất lục bát

THI CA KHÚC II

NGÀY TÀN THÀNH TROIE

TÓM LƯỢC : Énée bắt đầu kể lại cho nữ hoàng Didon và triều đình từ ngày Troyens bị vây thành, quân Hy Lạp bỗng bỏ đi và để lại một con ngựa gỗ to lớn. Họ có dững sĩ ẩn nấp, và đưa quân đến dẫu trên đảo Ténédos mà không ai hay biết. Niềm vui dân Troie trước con ngựa kỳ lạ, nhưng có người nghi ngờ, Laocoon khuyên nên đốt phá hủy và phóng một lao làm rung động. Trước sự kiện đó đám mục đồng bỗng trời dẫn đến một người khả nghi, một người Hy Lạp, vua Priam tra hỏi, kể lại những điều nói dối của Simon thành công thuyết phục người nghe. Trong lúc Laocoon đang hiến tế thì có hai con rắn biển lớn hiện ra nuốt hẳn và các con. Dân Troie giải thích điều kỳ lạ này là sự trừng phạt vì ý kiến muốn phá hủy ngựa gỗ. Họ theo lời Simon phá tường, đem ngựa vào thành và thở dài nhẹ nhõm. Nửa đêm Sinon đốt lửa báo hiệu quân Hy Lạp quay trở lại, các dững sĩ từ ngựa gỗ đi ra mở cửa thành cho quân Hy Lạp tràn vào. Énée đang ngủ trong nhà, hồn Hector hiện ra báo trước mọi việc đã hỏng, chỉ còn mang tượng thần Pénates chạy trốn. Thức giấc bởi tiếng gọi chiến đấu, Énée quên lời báo Hector tập hợp dững sĩ lên thành; chiến thắng đầu tiên với một nhóm nhỏ, nhưng rồi bị tàn sát bởi số đông. Énée chạy thoát vào cung vua Priam gặp họ trong cung điện, trước mưa đạn và gỗ bắn tung, thành bị vỡ. Quân Hy Lạp tràn vào, vua Priam bị Néoptolème con Achille đâm chết. Sự khủng khiếp nhắc Énée bạo lực đang giáng xuống thành Troie, nhưng không còn một binh sĩ nào, Énée lang thang trong thành nơi vắng quân Hy Lạp. Trong một góc đền thờ chàng nhận ra Hélène, chàng toan giết đi để trả thù bao khổ đau. Nhưng Vénus hiện ra và khuyên chàng các thần đã làm như thế, chỉ còn cách chạy trốn. Énée trở về nhà gặp cha Anchise ở nơi trốn, ông muốn chết tại chỗ, khăng khăng từ chối ra đi, nhưng ông đành vâng lời trước biểu hiện các thần. Énée khởi hành cùng cả nhà cùng gia nhân. Nơi điểm hẹn vợ là Creuse đi sau bị biển mất, Énée trở lại thành Troie tìm, nhưng không thấy, nàng đã chết, hồn Creuse hiện ra và báo trước công việc đang chờ. Buổi tối đến Énée lòng đầy đau thương trở về điểm hẹn và mang mọi người lên núi.

Mọi người im lặng, mắt nhìn bất động,
Trên giường cao, Énée bắt đầu kể chuyện qua.

1

« Bao đau thương khó kể ra,
Làm tôi sống lại chuyện Troie mất thành.
Làm thế nào một vương quốc hùng mạnh,
Lại tan tành trước Hy Lạp tấn công ?
Bao nhiêu cùng cực mắt nhìn,
Mà tôi chứng kiến trong nghìn khổ đau.
Nào chuyện kể quân Mirmidons hay Dolopes,
Hay bạo cường quân Ulysse, nước mắt rơi.
Trong đêm âm ứot tối trời,
Ngàn sao đã lặn cho người giấc say.
Người muốn biết nỗi lòng đau khổ,
Người muốn nghe nỗi thống khổ thành Troie.
Hồn tôi tang tóc chuyện qua,

10

Một cuộc vượt thoát, thử mà kẻ đây.
 Yếu vì chiến tranh và vận mệnh,
 Vương tướng Hy Lạp bao năm đã vây thành.
 Kế hoạch Pallas nữ thần,
 Một con ngựa gỗ cao bằng tựa non. 20
 Ráp tại bờ biển bằng gỗ thông cưa ván,
 Vật hiến dâng cho thần thánh để quay về.
 Tin đồn vang dội người nghe,
 Dũng sĩ ẩn núp nguyên thể rút thẳm.
 Dấu kín mình trong tối tăm vật gỗ,
 Một toán quân vũ khí liều mình.
 Rồi rút về đảo Ténédos* trước thành,
 Đảo giàu sung túc dưới quyền vua Priam.
 Đây không phải là nơi kín gió,
 Một hình thoi bãi cát chẳng quan tâm. 30
 Dấu quân sa mạc cát nằm,
 Chúng tôi tưởng gió đưa đường Mycènes.
 Cả thành Troie lâu ngày khốn khổ,
 Mở cửa to, ai cũng muốn thấy trông.
 Xem nơi doanh trại Dorien,
 Đọc theo bờ biển nay còn trống trơn.
 Nơi này đóng đoàn quân Dolopes,
 Và nơi kia lều trại tướng Achille.
 Các nơi đóng các chiến thuyền,
 Nơi khác hào lũy, chiến trường tiến công. 40
 Đám dân khác trước con ngựa gỗ,
 Vật dâng trình thần Minerve tối cao
 Ngắm nhìn ngựa lớn làm sao.
 Thémétès có ý đưa vào bên trong.
 Đặt vào giữa sân thành ngựa gỗ,
 Điều phản bội, hay vận mệnh Troie thành,
 Copy trái ngược lại bàn,
 Vắt con ngựa gỗ vào lòng biển thôi.
 Vật dâng cúng thì nên đốt bỏ,
 Chọc thủng xem có điều dấu bên trong. 50
 Mọi người ý kiến ngược dòng,
 Trước đám sôi động Laocoon* nói rằng :
 « Thật khốn nạn, điên rồ tất cả !
 Tướng quân thù đã bỏ đi xa.
 Tưởng rằng đồ cúng người ta,
 Món quà Hy Lạp ấy là thật tâm.
 Có ai biết con người Ulysse ?
 Trong ngựa này quân núp bên trong ?
 Ngựa này cao bằng tường thành
 Đê mà dò xét vào thành từ trên ! 60
 Hay cái bẫy gì đang che đây,
 Chớ có nên tự phụ được ngựa này.
 Dù là có thể nào đây,
 Tôi sợ Hy Lạp cả khi tế thần ! »
 Trong lúc nói, hấn phóng lao hết sức,
 Vào bụng sườn con ngựa gỗ rung rinh.
 Trong cái bụng rỗng no tròn,

Ngọn lao mạnh bạo tiếng còn vang lên,
 Vao cái bụng ngọn lao đập mạnh,
 Tựa như trong hang đá tiếng vang. 70
 Nếu không ý muốn các thần,
 Thì óc đầu chẳng lạc làm phân vân.
 Lời thúc đẩy phá tan ngựa gỗ,
 Cái bẫy Hy Lạp thì không thể nào !
 Sự tình chẳng biết ra sao,
 Chẳng con tèn phá tiêu hao nước nhà.
 Thành Troie đến bây giờ vẫn vững,
 Vẫn còn cung điện đẹp vua Priam.
 Bỗng dưng có một thanh niên,
 Hai tay bị trói qua đằng sau lưng. 80
 Lôi đến trước vua Priam hò hét,
 Bời lũ mục đồng cắt cỏ thành Troie.
 Không biết hấn giăng bẫy ra,
 Hy Lạp mở cửa thành Troie công thành.
 Hay là chịu, tức thì cái chết.
 Một đám đông bọn trẻ Troyens.
 Chung quanh mảng chửi liên miên,
 Bao nhiêu thù hận trút riêng một người.
 Khi hấn đến có tôi nơi đó,
 Thấy hấn không có vũ khí gì. 90
 Hấn nhìn sợ nước mắt rơi,
 « Chẳng ai chứa chấp tôi trong đất trời.
 Tôi không thể sống nơi người Hy Lạp,
 Người thành Troie đòi nợ máu cực hình.
 Bao than thở thấy bất bình,
 Trước đám đông muốn hăm hăm giết người.
 Tôi khuyến khích nghe lời hấn nói.
 Gia đình, con ai vì sao trốn lại đây ? »
 Làm hấn bớt sợ mở lời :
 « Tôi nói sự thật, sao tôi một mình. 100
 Trước không chối, tôi người Hy Lạp,
 Tên Simon chịu bao nỗi khổ đau.
 Chuyện Palamède* có nghe nào ?
 Giống dòng Bélus biết bao anh hùng.
 Chính ông ta mà những người Hy Lạp
 Với tội danh làm phản vu cho,
 Bị giết, vô tội, tội to,
 Chỉ vì chống việc mù mờ chiến tranh.
 Ông giờ đây đã không còn nữa,
 Khóc thương ông, ông bạn cha tôi. 110
 Tôi không cưa cải, không ai,
 Theo ông chiến đấu, đầu hồi tấn công.
 Khi ông còn sống quyền hành cao trọng,
 Lời nói ông kính trọng Hội đồng Vua,
 Tôi còn danh dự chẳng vừa,
 Nhưng khi Ulysse dối lừa giết đi.
 Tôi muốn trốn khỏi nơi mặt đất,
 Tôi lắt lây đời tăm tối tóc tang,
 Thân tôi định mệnh bạo tàn,

Giờ đây không thể lặng im được rồi. 120
 Nếu định mệnh cho một ngày may mắn,
 Tôi trở về Argos, quê hương tôi,
 Tôi sẽ quyết trả thù thôi,
 Chính vì lời nói mà tôi nhọc nhằn.
 Vì điều đó làm tôi thất sủng,
 Tôi lo âu Ulysse tố cáo tôi,
 Tung tin ra giữa đám người,
 Miệng người, vũ khí chống tôi thế nào.
 Nhưng hậu quả đã không ngừng xảy đến,
 Lời tiên tri Calchas bói điềm, 130
 Giải thích ý muốn các thần,
 Tôi làm gì để chuyện đừng xảy ra. »
 Có thể đặt ngang hàng người Hy Lạp,
 Khi đã nghe lời thú kể này.
 Điều vua Ithaque* đặt bày.
 Anh em Atrides* trả đây giá cao.
 Chúng tôi đã nóng lòng muốn hỏi.
 Để rõ ràng sự kiện làm sao ?
 Mà không biết rõ thế nào, 140
 Vì âm mưu, nghệ thuật lừa Pélasge.
 Hấn lời cuốn, xúc động điều nói dối,
 Hy Lạp thường đánh lúc rút lui.
 Bỏ Troie, mỗi mệt, bỏ thôi,
 Sau khi trận chiến kéo dài lâu năm.*
 Họ ra đi đương đầu bão tố,
 Gió Auster mất hy vọng trong lòng.
 Từ khi ngựa gỗ tạo thành,
 Lo âu họ gửi Eurypyle hỏi thần Apollon.
 Ở nơi đền, Thần phán lời tai họa :
 Bằng máu người làm dịu gió thần. 150
 Hiến tế trinh nữ Danean,*
 Khởi đầu khi đến công thành Ilion.
 Bởi vì máu mà mang trả lại,
 Phải hiến tế bằng một kẻ Argien.
 Khi lời đến tai đám đông,
 Tim như ngừng đập, lạnh xương sống người.
 Định mệnh nào dành riêng số phận,
 Người hy sinh nào, đòi hỏi Apollon.
 Vua Ithaque* tung tin đồn, 160
 Qua tiên tri Calchas giữa lòng chúng tôi.
 Hấn giải thích ý đồ thần thánh,
 Nhiều lời thăm thì bàn tán về tôi.
 Như kẻ phản bội mà thôi,
 Những kẻ im lặng theo lời tiên tri.
 Trong mười ngày Calchas ã im lặng.
 Từ chối kể tên kẻ bị tế thần,
 Cuối cùng theo Ulysse đám đông.
 Ông ngừng im lặng chỉ kể tế thần là tôi.
 Tất cả hờn hờ, ai cũng sợ mình thành vật tế,
 Mọi khổ đau rơi xuống một mình tôi. 170
 Mình tôi bất hạnh trong đời,

Và ngày định mệnh đã thời đến đây !
 Chính cho tôi, họ sửa soạn lễ tế,
 Muối bột băng quanh trán của tôi.
 Thừa dịp bỏ trốn tối trời,
 Cắt đứt tất cả, băng rời, mối dây.
 Trong ao lạnh bùn lầy đêm tối,
 Giữa lùm cây dại chẳng thấy nào.
 Đợi chờ họ kéo màn sau,
 Tỉnh cờ chẳng thấy ai vào, bỏ đi. 180
 Từ lúc đó tôi mất lòng hy vọng,
 Để trở về thấy quê cũ xa xưa.
 Các con yêu, cha tiếc thương,
 Gánh chịu hậu quả bất thường, trốn đi.
 Lau tội lỗi trong máu người bất hạnh,
 Vì thế tôi thề thân thánh trên cao.
 Sự thật thần chứng giám nào,
 Nhân danh công lý nổi đau phận mình.
 Ai chứa chấp nơi điều linh trần thế,
 Xót thương tôi bao nỗi đau thương. 190
 Hãy thương cho một trái tim,
 Số phận bất hạnh nổi chìm khổ đau. »
 Vì nước mắt ấy chúng tôi tha chết,
 Chúng tôi mũi lòng cho nỗi đau thương.
 Vua Priam ra lệnh đầu tiên,
 Bảo cởi dây trói và liền nắm tay.
 Nói với hắn một lời tốt bụng :
 « Dù người là ai, hãy quên chuyện cũ thôi.
 Hy Lạp đã mất trong người,
 Bây giờ người sống như người chúng ta. 200
 Hãy thành thật trả lời câu hỏi,
 Mục đích gì làm ngựa gỗ lớn cao ?
 Ai chỉ bảo, mục đích nào ?
 Phải đây là vật tế sao các thần.
 Hay chỉ là máy để dùng chiến trận ? »
 Sau khi nghe lời nói vua Priam,
 Simon mưu kế Argiens.
 Tay lên trời, chẳng xích xiềng cầu sao :
 « Lửa vĩnh cửu, tinh tú cao không xâm phạm,
 Làm chứng cho gươm, bàn tế rửa nguyên. 210
 Tôi trốn làm vật hy sinh,
 Với người Hy Lạp không liên hệ gì.
 Tôi ghét họ sẽ tố cáo bao bí mật,
 Với mọi người tôi hứa thành Troie,
 Tôi nói hết sự thật cho,
 Giúp người muốn biết ngựa to lớn này.
 Tất cả hy vọng nơi người Hy Lạp
 Phù hộ chiến tranh nơi Pallas nữ thần.
 Từ ngày Diomède, Ulysse lỗi lầm,
 Chiếm Palladium có ngôi đền linh thiêng. 220
 Tàn sát cả lính giữ đền thành thượng.
 Máu đầy tay chạm khăn trinh tiết nữ thần.
 Hy Lạp hy vọng tiêu tan,

Roi trong sa sút sức mòn, thần lánh xa.
 Những dấu hiệu Tritonienne* báo hiệu,
 Tượng nữ thần trong trại mắt bùng lên.
 Những tia lửa sáng cháy lên,
 Mồ hôi mặn đầm khắp cùng tứ chi.
 Ba lầy xãy ra điều không tưởng,
 Bỗng tự nhiên rơi xuống dáo khiên. 230
 Calchas tiên tri chẳng lành,
 Phải đương đầu sóng khởi hành ra đi.
 Pergame chẳng thể nào bại trận,
 Trước lao khiên vũ khí Argos.
 Thần không bảo vệ cơ đồ,
 Chỉ còn mang tượng trở vô lòng thuyền.
 Và bây giờ chỉ còn cầu gió,
 Về Mycènes đất nước cha ông.
 Mang theo tất cả đi liền,
 Hành trang vũ khí xuống thuyền ra đi. 240
 Vượt biển cả hiểm nghèo muôn thuở,
 Và ra đi việc bất thành linh,
 Calchas giải các bói điềm,
 Cho nên họ đóng một con ngựa này.
 Để chuộc tội Palladium tàn phá,
 Cho nữ thần con giận nguôi ngoai.
 Đóng bằng gỗ ráp tượng cao,
 Để địch không thể đưa vào thành trong.
 Để có thể bảo vệ thành Troie được,
 Với niềm tin muôn thuở kính thành. 260
 Nếu phá vật cứng tan tành,
 Dâng cho Minerve thì thành tiêu tan.
 Nhưng nếu đem vào thành Troie được,
 Thì Á Châu đến lượt hùng cường.
 Trận đến Pélops* lũy thành,
 Số phận tốt dành, đến tận đời sau.
 Lợi nham hiểm Simon thề thốt,
 Làm chúng tôi tin chuyện hoang đường.
 Mưu mẹo, nước mắt giả hình,
 Đã thắng những kẻ đã không khuất thù. 270
 Chẳng Diomède, Achille đánh bại,
 Chẳng mười năm vây hãm ngàn chiến thuyền,
 Lúc ấy một chuyện đau thương,
 Làm bàng hoàng cả tâm hồn Troyens.
 Một biên cố tang thương xúc động,
 Đã xãy ra làm đau đớn chúng tôi.
 Laocoon được định bởi người,
 Tể tự Neptune đến nơi tế thần.
 Bàn tế lễ một con bò mộng,
 Ténédos qua biển lặng như tờ. 280
 Hai con rắn biển khổng lồ,
 Tôi kể chuyện thấy với bao kinh hoàng.
 Từ vực thẳm đến bên bờ biển,
 Mông đỏ tươi xua ngọn sóng trào
 Thân hình dưới sóng ra sao ?

Lưng cong lên ngọn sóng đào lớn to.
 Một tiếng lớn đập tung lên sóng,
 Chúng lên bờ đôi mắt đỏ ao,
 Máu, lửa, lưỡi thở phì phào,
 Thoảng nhìn người vội trốn nào, tái xanh. 290
 Không do dự nhắm Laocoon lao tới,
 Con khác ăn hai con trẻ của ông,
 Chúng xé rách nát tay chân.
 Rút búa toan cứu, rấn vòng xiết lồi.
 Hai vòng rấn quanh thân người,
 Hai vòng nơi cổ lưng nơi vẩy mình.
 Đầu và cổ rấn nhìn dựng ngược,
 Ông nhào người toa gỡ nút ra.
 Nọc độc trên lưỡi rấn phà,
 Nước bọt rấn đã chảy ra đầm đĩa. 300
 Tiếng thét vọng đến ngàn sao khùng kiếp,
 Như tiếng con bò mộng rống gào,
 Ngọn búa bị thương rống đau.
 Ban thờ rung động búa vào vết thương.
 Hai con rống nhanh chân bỏ trốn,
 Lượn nhanh đi về phía đền thành.
 Rồi vào điện Tritonienne. *
 Dưới khiên thần nữ chạy liền xuống hang.
 Tin khó chịu bóng gió làm xúc động,
 Người bảo rằng Laocoon bị trừng phạt tội danh. 310
 Phóng lao ngựa gỗ cúng thần,
 Ngọn lao phạm thượng trúng sườn rung rinh.
 Rồi họ thét cùng một lời nói,
 Rằng phải mang ngựa gỗ vào trong.
 Khẩn nài thần nữ một lòng,
 Chúng tôi phá mảng thành mong đem vào.
 Đặt ngựa gỗ lăn trên bốn bánh,
 Cột cáp vào nơi cổ kéo lồi.
 Máy định mệnh vô thành rồi.
 Trẻ con quanh quần, gái thời hát ca.* 320
 Người vui về sở vào dây cáp,
 Ngựa tiến lên lăn đến giữa thành.
 Ôi quê tôi thành Ilion,
 Nơi ngụ các thần, Dardanus lừng danh.
 Bốn lần qua cửa thành rung động,
 Là bốn lần khiên giáp vang lên,
 Chúng tôi tiếp tục và quên,
 Mù loà bởi khát vọng mang vào thành.
 Đặt vào giữa thành trì thần thánh,
 Con quái mang bất hạnh mọi người. 330
 Cassandre* định mệnh nói lời,
 Lời bị thần át, chẳng người nào tin.
 Chúng tôi khổ đau trong ngày cuối,
 Két lá vinh quang trên hội lễ đền thần.
 Trong lúc trời đất chuyển vần,
 Đêm Đại Dương phủ toàn trên địa cầu.
 Muru Myrmidons lũy thành lạng lẽ,

Mọi người trong giấc ngủ mệt nhoài.
 Quân Argiens đã đến nơi,
 Từ Ténédos dưới trời trăng thanh. 340
 Họ trở lại bến bờ đã biết,
 Dẫn đường theo ngọn lửa đỉnh cung thành.
 Kẻ mưu xảo quyệt Simon,
 Được bảo vệ bởi các thần địch quân.
 Mở cho người Hy Lạp ẩn trong bụng ngựa.
 Dấu ở trong sườn gỗ núp nằm.
 Bụng ngựa lớn đã mở toanh,
 Các dũng sĩ đã tuột nhanh ra ngoài.
 Bụng gỗ sên chứa Thessandras và Sthénélus. 350
 Hai tướng và Ulysse mưu sâu.
 Tuột bằng dây xuống đất mau,
 Acamas, Thoas, anh hào Néoptolème*
 Châu vua Pélée và Machaon xuống trước.
 Và đến phiên Ménélas ra ngay.
 Épéos người đóng ngựa này,
 Họ chiếm thành phố còn say giấc nồng.
 Troie còn say giấc nồng, men rượu,
 Họ tàn sát lính canh, lính gác công thành.
 Mở rộng cửa cho Argiens.
 Vào thành cùng với hùng binh đợi chờ. 360
 Ấy là lúc nổi khổ đau chết chóc,
 Bắt đầu sau giấc ngủ đầu hôm.
 Các thần hiện đến mang hồn.
 Trong mơ tôi đã thấy chàng Hector.
 Chàng buồn bã và rơi nước mắt,
 Như về sau chiến trận với Achille.
 Ném thuyền Hy Lạp đước hồng,
 Hàm râu lấm bẩn, máu trên tóc chàng.
 Mang thương tích bao vòng bị kéo,
 Chung quanh tường thành lũy của quê hương. 370
 Tôi khóc xúc động trước hồn,
 Mở lời nói với anh hùng đau thương.
 “Ôi ánh sáng Dardanie là đó,
 Ôi bao niềm hy vọng của dân Troie
 Vì sao anh chậm đến ta,
 Nơi nào anh đến, Hector đợi chờ.
 Sau bao tang lễ anh hùng đồng đội,
 Sau bao khổ đau đủ loại xuống thành.
 Chúng tôi đã trông thấy anh,
 Ở trong tình trạng nhọc nhằn đau thương. 380
 Bao nhục mạ còn hằn trên trán,
 Thì vết thương kia có ý nghĩa gì ! »
 Hector không trả lời chi.
 Câu hỏi vô ích ai bi tỏ lời.
 Từ lồng ngực nặng nề chàng nói :
 « Hãy trốn đi, hồi con của nữ thần !
 Hãy mang ngọn lửa thấp lên,
 Quân thu làm chủ lũy tường thành Troie.
 Dù cao mấy cũng đến ngày sụp đổ,

Chúng ta đã tận tâm cho xứ sở vua Priam. 390
 Tay ta bảo vệ Pergame,
 Canh tay ta sẽ vì anh hộ trì.
 Nay Troie cậy nhờ anh di vật tổ,
 Và tượng thần Pénates phụng trì,
 Định mệnh cùng bạn ra đi,
 Và anh sẽ dựng thành trì hiển vinh.
 Sau những cuộc hải hành lưu lạc.
 Và tay ta sẽ nâng giúp tấm khăn,
 Của thần Vesta* oai hùng,
 Khăn và ngọn lửa vĩnh hằng thâm cung. » 400
 Trong lúc đó nhiều nơi trong thành phố,
 Tiếng kêu thương chen lẫn giữa thành trì.
 Phía nhà cha tôi Anchise,
 Ẩn mình cách biệt xanh rì cỏ cây.
 Tiếng vang dội khiên gươm vọng đến,
 Cuộc chiến tranh khủng khiếp đầy lòng tôi.
 Tôi choàng tỉnh thức bồi hồi,
 Leo lên trên nóc nhà coi sự tình.
 Đứng lắng tai vọng về nghe ngóng,
 Gió mùa theo ngọn gió bạo cuồng. 410
 Lửa hồng cháy sáng bùng lên,
 Như dòng thác tự núi non tràn về.
 Trong dòng lửa nhanh thiêu đồng nội,
 Tàn phá bao đồng lúa mùa màng,
 Các luống bò cày trên đồng,
 Và cháy thiêu cả cây rừng đi qua.
 Lòng kinh ngạc, chẳng làm sao biết,
 Tiếng mục đồng vang tận đỉnh đá cao.
 Nhưng rồi chắc chắn rõ nào,
 Bầy lừa Hy Lạp ra sao rõ ràng. 420
 Deiphobe trong dinh thự rộng,
 Đã cháy thiêu còn lại tro tàn.
 Phía khác mái ngói Ucalégon,
 Biển mũi Sigée* lửa hồng nước soi.
 Người ta nghe giữa tiếng người la hét,
 Lẫn tiếng kèn trom-pét tiến công.
 Không tự chủ, vũ khí cầm,
 Và tôi không biết sẽ tranh đấu gì ! 430
 Tôi nóng nảy tập hợp vài binh lính,
 Để đầu tranh nhanh đến giúp bên thành.
 Kinh hoàng, giận dữ quyết tâm,
 Nghĩ cái chết đẹp, vũ khí cầm trên tay.
 Trong lúc Panthus thoát vòng Hy Lạp,
 Là con trai Othrys, điện Apollon,
 Mang đồ thờ cúng các thần,
 Trong tay nắm cháu đến khung cửa nhà.
 Hỏi rằng : « Đã ra sao trận chiến,
 Panthus, ta còn giữ vững nơi nao ? » 440
 Lời chưa dứt hết câu nào,
 Panthus thiếu não thương đau đáp lời :
 « Đây ngày cuối, Dardanie tàn rụi,

Chẳng Troyens, chẳng còn nữa Ilion,
 Vinh quang cao cả chẳng còn,
 Jupiter tàn nhẫn giúp hoàn toàn Argos.
 Ca kinh thành ta đã cháy rụi,
 Người Argiens đang làm chủ thành ta,
 Ngựa gỗ cao thì hóa ra,
 Binh Simon ẩn nấp, xông ra phá thành. 450
 Kẻ mở cổng hai lớp thành vững chắc,
 Cho hàng ngàn quân địch vào ngay,
 Như Mycènes giữa ban ngày,
 Kẻ khác chiếm giữ ngõ ngay lối vào.
 Lưỡi dao nhọn giương cao lấp lánh,
 Trong nắm tay lao giết bao người.
 Quân canh chống cự tan rôi,
 Đánh trong bóng tối, tả tơi kinh thành.
 Lời Panthus và làm quên lời báo mộng.
 Tôi vội mang vũ khí, đuốc hồng. 460
 Erinnys gan dạ gọi tên,
 Tiếng kêu náo động vang lên không ngừng.
 Tôi vội đến tiếp tay Rhipeus,
 Và Epytus binh sĩ hùng cường.
 Và tôi thấy dưới ánh trăng,
 Hypanis, Dymas cùng cùng gần bên.
 Họ bên cạnh rồi cùng Corèbus,
 Con Mygdon vài ngày trước đến thành.
 Chàng yêu say đắm Cassandre,
 Như con rết giúp dân cùng vua Priam. 470
 Nhưng khổ thay ! không nghe hôn thê tiên đoán,
 Một chuyến đi định mệnh dành phần.
 Khi tập họp được quân binh,
 Đầy lòng can đảm đấu tranh sẵn sàng.
 Tôi thêm lời : « Các thanh niên ta hỡi,
 Mang trong tim lòng dũng cảm can trường
 Một lòng theo tướng ra quân,
 Đã tin tưởng ở tấm lòng kiên gan.
 Các anh thấy nổi tình chiến trận,
 Thần ra đi bỏ đài điện bàn thờ. 480
 Các thần từng giữ xứ ta
 Chúng ta phải cứu nước nhà nguy nan.
 Hãy gieo mình vào vòng gươm dao,
 Dù chết đi, niềm hy vọng cuối cùng,
 Một lòng can đảm đấu tranh,
 Như sói hùng mạnh giữa vòng đêm đen.
 Mà bụng đói bởi ruột gan thèm khát,
 Lòng cuồng điên bất cứ nơi nào.
 Các con nhỏ đại đợi chờ,
 Cổ khô và đói bên bờ hang trông. 490
 Chúng ta đi qua lần tên mũi đạn,
 Bước đi vào cõi chết chẳng phân vân,
 Chiếm lại đường phố kinh thành,
 Cánh đen bóng tối, đêm còn thâm sâu. »
 Ai sẽ nói biết bao thảm họa ?

Ai tỏ tường bao người chết đêm nay ?
 Ai nhỏ giọt nước mắt này,
 Cho bao đau khổ đọa đày chiến tranh.
 Một cổ đại kinh thành sụp đổ,
 Đã trị vì đã biết bao năm. 500
 Ngán người vô tội tay không,
 Đã bị tàn sát ở trong phố phường.
 Không phân biệt trong nhà đang ở,
 Trên điện thờ đang cầu nguyện các thần.
 Không chỉ Troyen máu hồng,
 Mà lòng can đảm quyết không đầu hàng.
 Mà còn máu bao người Hy Lạp,
 Gục ngã cho chiến thắng của mình.
 Tóc tang thảm thiết điêu linh,
 Bao nhiêu cái chết cảnh nghìn khác nhau. 510
 Người đầu thấy đội binh Hy Lạp,
 Androgée nói với tôi rằng :
 « Tưởng rằng đội quân đồng minh,
 Không nghi ngờ nói lời thân thiện cùng.
 Hãy nhanh lên hỡi bao dũng sĩ,
 Chớ có nên chậm trễ đến liền.
 Pergame đang cháy lửa lên,
 Đoàn quân từ các chiến thuyền tấn công.
 Nói xong tiếng chẳng thấy lời đáp lại,
 Hiểu rằng rơi vào giữa địch thù. 520
 Trước hiểm nguy vội bước lùi,
 Bỗng người trong họ ở nơi bụi lùm,
 Một con rắn chạm tay mặt đất,
 Cắn trúng vào nơi cổ thân mình.
 Vết thương nọc độc phù xanh,
 Androgée sợ hãi nhanh mình rút lui. »
 Chúng tôi đánh vào nhiều nơi quân địch,
 Ở những nơi địch không thể tiến vào.
 Vì không biết rõ nơi nào,
 Cho nên thuận tiện cùng nhau chiến trường. 530
 Khích lệ bởi việc làm Corèbus thét :
 « Các bạn ơi chúng ta sẽ thành công,
 Chiến trường bảo vệ kinh thành,
 Hãy cùng tiên bước thắng dành cho ta. »
 « Hãy thay đổi bằng giáp khiên Hy Lạp,
 Để trộn vào lẫn lộn với địch quân,
 Lấy vũ khí địch ra quân,
 Androgué lấy mũ tóc lông mang vào.
 Và giáp khiên Argien mới giết.
 Cùng làm theo Rhipeus, Dymas. 540
 Các thanh niên cùng cười xòa,
 Cả bọn bắt chước nhau và cùng vui.
 Chúng tôi bước lẫn lộn cùng Hy Lạp,
 Dưới các thần của binh đội địch quân.
 Lẫn mình trong đêm tối tăm,
 Chúng tôi đục độ âm thầm nhiều nơi.
 Nhiều quân Hy Lạp đi vào địa ngục,

Có kẻ trốn nhanh về các con tàu,
 Kẻ chạy ngược bờ biển nào,
 Có kẻ hồ thẹn leo vào ngựa to. 550
 Và ẩn nấp sâu nơi đã biết !
 Nhưng than ôi, không cho hy vọng các thần.
 Các thần từ chối giúp quân.
 Nơi kia trinh nữ Cassandre tóc dày,
 Con vua Priam bị lôi khỏi đền Minerve,
 Hướng trời cao mắt lạc hư không.
 Tay diu hiền trói xích xiềng,
 Điên cuồng Corèbus đã không dằn lòng.
 Lao vào chết trong vòng vây địch,
 Và chúng tôi cũng nhảy xông vào. 560
 Cuộc đánh cận chiến cùng nhau,
 Ban đầu ở chôn thềm cao ngôi đền.
 Quân chúng tôi tưởng lâm vây đánh,
 Thấy giáp khiên tàn sát chúng tôi.
 Rồi quân Hy Lạp đến nơi,
 Thấy nàng thiêu nữ bồi hồi xót thương.
 Đứng ra chặn và bao quanh lại,
 Ấy là chàng Ajax đáng gờm.
 Anh em Atrides đến cùng
 Và cả Dolops đội quân hùng cường. 570
 Con lốc xoáy đôi khi gió ngược,
 Gió Zépher, Notus, Eurus về đông.
 Cánh rừng như thét rú gầm,
 Nérée bọt sóng lại dâng điên cuồng.
 Vói chia ba đáy sóng vào đáy vực.
 Giúp mưu mô cơ hội thuận dòng.
 Đã rút lui trong tối tăm,
 Nhờ địch khiên giáp đã làm không vây.
 Họ chỉ phân biệt nơi giọng lạ,
 Nhưng chóng nhanh bị đè bẹp bởi số đông. 580
 Corebus chết đầu tiên,
 Pénélee chết trước đền Athénée.
 Riphée cũng tiếp chân gục ngã,
 Người Troyen giữ đạo chính trung.
 Các thần quyết định khác thường.
 Hypanis, Dymas chết vì trông tưởng lầm.
 Và Panthus dù tấm lòng đại lượng.
 Khăn thần Apollon chẳng bảo vệ được mình.
 Trước tro bụi Illion,
 Bốc cao ngọn lửa thiêu đồng đội tôi. 590
 Chỉ còn chúng kiến thành tàn lụi,
 Tôi tránh họa tai nhờ may rủi chiến trường.
 Nếu tôi thân phận tang thương,
 Dưới tay Hy Lạp vui lòng xứng danh.
 Chỉ Iphilas, Pétias và tôi chạy thoát,
 Iphilas già đi chậm chạp môi mòn,
 Pélidas chịu bởi vết thương.
 Vì tay Ulysse trên đường chẳng may.
 Bỗng tiếng gọi tôi từ cung Priam vọng lại,

Và nơi đây hỗn loạn thật rồi. 600
 Khác nơi khác cận chiến thôi,
 Bao nhiêu người chết khắp nơi trong thành.
 Chúng tôi thấy Mars thần tàn bạo,
 Quân Hy Lạp đang chạy đến thành trong.
 Lập đội hình rùa* trước dinh,
 Bao nhiêu thang đã dựng lên tường rồi.
 Cả trên cửa người leo tiên tới,
 Tay trái mang kiên che chở lẫn tên,
 Và tay trái vịn leo lên,
 Nhanh chóng xung trận trên tường thành cao. 610
 Và phía khác quân Troie phá tháp,
 Pha sừng nhà lấy cây gỗ lẫn lôi.
 Trận quyết chiến cuối cùng rồi,
 Trụ vàng, trưởng chạm ném roi quân thù.
 Đội quân khác grom trần xấp lợp.
 Trước cửa cung hàng ngũ như nêm,
 Lòng tôi cũng hùng chí lên,
 Khát khao muốn cứu cung đền nhà vua.
 Giúp binh lính ra công bảo vệ.
 Và tăng thêm sức kháng cự quân mình. 620
 Có lối bí mật đi thông,
 Đi qua khắp các cung phòng vua Priam.
 Chính nhờ đó mà Andromaque đau khổ,
 Vẫn thường thăm Hécube, vua Priam,
 Mang Astyanax* đến ông.
 Tôi leo vào đó đi vòng vào ngay.
 Lúc Troyens ném gỗ đá vô vọng,
 Một tháp cao đỉnh tận trời xanh.
 Nơi đây thấy cả Troie thành,
 Trại quân Hy Lạp, chiến thuyền Achéens. 630
 Chúng tôi đánh bằng grom quanh tháp,
 Nơi các sừng gỗ chằng vững vàng.
 Nói liền với các tầng trên,
 Chúng tôi gỡ các dây ràng và xô,
 Ngọn tháp đã bất ngờ sụp đổ.*
 Rơi vào quân Hy Lạp tiến công,
 Nhưng đội quân khác thay liền,
 Trong lúc tên đá không ngừng như mưa.
 Nơi sân trước đi vào ngưỡng cửa,
 Pyrrhus đang tảo bạo sục sôi, 640
 Dữ dội vũ khí ngời ngời.
 Tường chùng bắn vọt ánh trời sáng soi.
 Như con rắn nuôi bằng cỏ độc,
 Mùa giá đông nằm cuộn đất sâu,
 Giờ đây lột da đổi màu,
 Mới toanh lóng lánh tuổi nào thanh xuân.
 Cuộn tròn trong thân hình trơn trượt,
 Ướt mình lên đầu hướng mặt trời.
 Gầm rung trong cỏ mà thôi,
 Lưỡi ba tia lóng lánh người rung rinh. 650
 Và với hấn Périphas cao lớn,

Vón cầm cương cho ngựa Achille.
 Chung quanh chàng Scyros* tiến công,
 Ném các ngọn đuốc lên trên nóc nhà.
 Và chính hẳn hàng đầu rìu búa,
 Bữa vào ngay cánh cửa vũng vàng.
 Lột cột trụ sườn đồng,
 Gõ sên cũng mở lỗ tròn lớn to.
 Ở bên trong hành lang dài tiếp nối,
 Cung điện Priam, vua già đã hiện sau. 660
 Các vệ binh ở tuyến đầu,
 Trong nhà vang tiếng âu sầu khóc than.
 Tiếng kêu rống, rĩ rên nung tử,
 Lời cầu xin tinh tú sao vàng.
 Các bà mẹ sợ lang thang.
 Nắm các thêm cửa hôn tràn lên tay.
 Pyrrhus *tính giống cha cường bạo,
 Không chấn song, không lính gát làm ngừng.
 Dưới sức đập máy phá thành,
 Bản lề cũng đứt rơi nhanh cửa vào. 670
 Con đường đã mở bằng sức mạnh,
 Quân Hy Lạp xông tàn sát mọi người,
 Người đầu tiên gặp các nơi,
 Đến tận nơi chốn đông người Danaens
 Ngập đông đảo lính canh bảo vệ,
 Như dòng sông đã vỡ con đê,
 Nước sông lũ cuốn tràn về,
 Dòng nước cuồng nộ tràn trề đồng xanh.
 Cuốn theo sức vật cùng nhà cửa,
 Tôi đã trông Néoptolème bạo cuồng. 680
 Và cùng Atrides anh em,
 Hoàng hậu Hécube trăm nàng công nương.
 Và vua Priam trước điện thờ thần thánh,
 Ngọn lửa lên tàn sát máu tràn.
 Năm mươi cung điện ngự phòng,
 Nơi niềm hy vọng trưởng thành cháu con.
 Cánh cửa mở cung vàng tung tóe,
 Thành trống không trước sức dã man.
 Quân Hy Lạp đã ngập tràn,
 Nơi đi qua đốt đuốc hồng cháy thiêu. 690
 Có ai hỏi vua Priam số phận ?
 Từ khi thành bị chiếm bạo tàn.
 Khi cửa thành trong nát tan
 Kẻ thù đã đến ngập tràn điện cung.
 Vị vua già từ lâu không cầm kiếm,
 Đôi vai rung, tuổi tác thảng năm.
 Vô ích khi cầm thanh gươm,
 Tìm lấy cái chết trong đông quân thù.
 Giữa cung điện trời cao vòm mở,
 Một bàn thờ to cảnh nguyệt quế xa xưa. 700
 Tượng thần Pénates bóng mờ,
 Hécube, công chúa trong mơ khăn cầu.
 Như bày bô cầu trước đêm đen bão tố,

Dựa lưng nhau hôn hình ảnh tượng thần.
 Khi hoàng hậu thấy vua Priam,
 Tay cầm vũ khí như chàng thanh niên.
 « Ôi khốn khổ, phu quân ơi ! » bà nói :
 « Ý tưởng đen tối nào, cầm kiếm đánh ai chẳng ?
 Chạy đâu, ai cứu được thân,
 Đã không còn nữa con mình Hector ! 710
 Nếu còn có được ai đến cứu,
 Hãy đến với tôi nơi ẩn náo này,
 Cầu thần che chở ta đây,
 Hay là cùng chết một ngày, chết chung. »
 Sau lời nói bà dẫn ông già đến,
 Đặt trước nơi thờ cúng kính thần.
 Tránh Pyrrhus tàn sát điên cuồng.
 Hoàng tử Polytès con dòng Priam.
 Qua các chiến địa quân thù đánh bại,
 Trốn hành lang cung phòng đã trống không. 720
 Polytès đã bị thương,
 Pyrrhus hăm dọa dao cầm trên tay.
 Chàng trai trẻ vẫn còn chạy trốn,
 Dưới mắt nhìn, mặt hoảng sợ mẹ cha.
 Ngã gục máu đổ chan hòa,
 Như bao người chết quanh nhà vua Priam.
 Biết đến lúc không còn tránh khỏi,
 Vua không còn giọng, chẳng giận gì !
 « Ôi cái giá tội ác này,
 Giá bao tàn bạo từ tay các thần ! 730
 Nếu có công lý từ trời cao xuống,
 Cho cha nhìn trước cái chết của con.
 Như Achille, trước ta, xem như con,
 Không hề đối xử bạo tàn với ta.
 Với kẻ thù chàng luôn luôn kính trọng,
 Đến khấn cầu lòng thánh thiện, xót thương.
 Trả lại Hector xác thân,
 Được mang thi thể về trong an lành. »
 Lời yếu ớt, ông già thiều thào nói,
 Nhưng chẳng ích gì, trơn trượt trước vòm khiên. 740
 Pyrrhus : « Tốt lắm, hãy mang,
 Lời ấy mà nói trước cùng cha tôi !
 Tôi chẳng thể người mang thông điệp.
 Chớ có quên kể lại rằng,
 Điều hổ thẹn vì chiến công,
 Néoptolème đã làm ông thế nào ! »
 Lúc chờ đợi khi ông sắp chết,
 Nói xong lời vua Priam trước bàn thờ.
 Chân trượt trên máu của con.
 Tay trái nắm tóc, tay phải cầm ngọn gươm. 750
 Đâm ngọn kiếm vào sườn lút cán,
 Thôi hết rồi số mệnh vua Priam.
 Trước mắt thảm thiết người Troie,
 Pergame sụp đổ, trải qua hùng cường,
 Cai trị Châu Á* chủ bao người và đất.

Thân xác vua ngã xuống, than ôi !
 Đầu bị chặt khỏi đôi vai,
 Chỉ còn thân chẳng biết ai bao người.
 Lần đầu tiên tận mắt nhìn kinh khiếp,
 Tàn bạo chung quanh làm tôi thấy sùng sờ. 760
 Hình ảnh người cha thân yêu,
 Vị vua tuổi tác thương nhiều trong tôi.
 Thương vong đã cướp đời tàn bạo.
 Nhớ vợ Créuse* bị bỏ một mình,
 Nhà bị cướp phá tan tành,
 Bao nguy hiểm đến con mình Iule.
 Tôi quay lại tìm quân mình quanh đó,
 Tất cả đều chạy trốn mất đâu ?
 Vì hèn nhát, vì khổ đau,
 Chẳng còn kháng cự lửa cao ngất trời. 770
 Tôi nhận ra chỉ còn mình nơi đó,
 Trước cửa đền đài điện Vesta.
 Tượng thần câm lặng ngã ra,
 Trong góc nương tử Tyndare ẩn mình.
 Trong lửa cháy bập bùng soi sáng,
 Tôi vô tình đưa mắt nhìn quanh.
 Hélène*, cuộc chiến, nguyên nhân,
 Đã làm sụp đổ kinh thành Troyen.
 Hy Lạp trừng phạt, vì chồng nổi giận,
 Nàng ra đi bởi định mệnh trở trêu. 780
 Về Troie, xa nước thân yêu,
 Nàng ngồi im lặng ra chiều xót xa..
 Ôi ghê tởm, một người phụ nữ,
 Lửa giận sục sôi chiếm ngự tim tôi.
 Phần nộ muốn trả thù đời,
 Cho quê tàn phá, phận người nát tan.
 Dù thế nào ! nàng an lành về quê cũ,
 Sparte, Mycene thành phố quê hương.
 Lại là hoàng hậu huy hoàng,
 Gặp chồng, cha mẹ, các con sum vầy. 790
 Theo đông đảo Troyens, Phrygiens thành nô lệ.
 Và vua Priam đã gục ngã trước gươm.
 Thành Troie khói lửa nát tan,
 Bao nhiêu máu đổ ngập tràn Dardanie.
 Không bao giờ ! nếu trừng trị người đó.
 Chiến thắng Hy Lạp này, không còn nữa vinh quang.
 Giết kẻ ghê tởm tai ương,
 Chỉ là trừng phạt tang thương quê mình.
 Bao vui sướng cho ta hơn nữa,
 Làm dịu cơn khát vọng trả thù. 800
 Kẻ làm máu đổ vì đâu,
 Thoả thuê, tro máu thương đau dân mình.
 Nổi bùng giận, lời rủa nguyên bực phát,
 Trước nạn nhân, cơn phần nộ điên cuồng.
 Bỗng nhiên ánh sáng tỏa bùng,
 Sáng làm chói mắt, và thần hiện ra.
 Thân Venus người mẹ tôi yêu dấu,

Mắt nhìn tôi tha thiết thánh thần,
 Tuyết vời vẻ đẹp trong ngần,
 Như từng trông mọi thần dân Thiên đình. 810
 Nắm tay tôi môi hồng khẽ nói :
 « Con yêu ơi ! Bao nỗi hận thâm sâu.
 Gây nên cơn giận vì đâu ?
 Vì sao hoang tưởng hận sâu tang thương ?
 Có xứng đáng lòng thương ta đó ?
 Sao con không lo điều cần thiết trước tiên.
 Anchise cha con sao quên,
 Tuổi già chồng chất bao niềm lo âu.
 Con không biết vợ con Créuse,
 Và Ascangne thơ đại sống còn. 820
 Khấp nơi Hy Lạp truy lùng,
 Nếu lòng che chở ta không bảo toàn ?
 Thì từ lâu ngọn lửa hồng thiêu đốt,
 Và gươm thù đã đẫm máu người thân.
 Không phải sắc đẹp tuyệt trần,
 Tyndare nương tử từ vùng Lacédomone.
 Cũng chẳng phải Paris mà kết án,
 Mà bởi vì lòng nghiệt ngã các thần,
 Giàu sang cũng phá tan tành,
 Thành Troie vững chắc cũng đành nát tan. 830
 Hãy nhìn đám sương mù hôm sớm,
 Không thấy trông che mắt người trần.
 Ta sẽ thổi tan mất tăm,
 Phận con, con hãy lệnh vâng mẹ mình.
 Hãy theo lời mà không cự tuyệt,
 Con hãy xem mây hợp biến tan.
 Đá rơi khỏi đá núi ngàn,
 Hồn mang trôi nổi bụi trần khói sương.
 Chính Neptune chia ba tàn bạo,
 Làm lung lay tường tự móng nền. 840
 Làm sụp đổ cả kinh thành,
 Junon ganh ghét công thành Scées* kia,
 Tiến phía trước tuốt gươm kêu gọi,
 Hy Lạp quân, binh đội chiến thuyền,
 Ché ngự trên cao đỉnh thành,
 Tritonien Pallas* hãy nhìn sau con.
 Rực rỡ trong mây vàng ánh sáng,
 Khung khiếp khiên mang mặt Gorgone*.
 Chính ngài, cha của các thần,
 Mang cho Hy Lạp lòng can đảm này. 850
 Sức mạnh bạo chính ngài kích thích,
 Các vị thần bắt tử chống Troyens.
 Con ơi, con hãy trốn nhanh,
 Bao nhiêu công việc phận dành cho con.
 Theo con khắp, ta không vắng mặt,
 Ta không ngừng bảo vệ cho con,
 Nói rồi khép ánh sáng đêm,
 Và tôi nhận biết các thần phá Troie.”
 Chỉ còn thấy Ilion trong khói lửa,

Kinh thành Neptune* cháy rung tan tành. 860
 Giống như trên đỉnh núi xanh,
 Người tiêu phu đốn cây tần* cổ xưa.
 Vói nhát búa chém đi, chém tới.
 Cây lâu năm rung rẩy toàn thân,
 Vết búa to lớn dần dần,
 Tiếng răn rắc cuối đống ầm cả cây.
 Cuốn tất cả theo cây cùng đống,
 Tôi bước đi theo dấn dẫm nữ thần.
 Tôi lách giữa lửa, địch quân,
 Đường đi mở lối, lửa hồng tắt theo. 870
 Tôi đi đến nhà xưa cha tôi ở,
 Cha tôi là người tôi muốn dẫn đầu tiên,
 Đi lên cao ở núi trên,
 Ông từ chối chẳng muốn sống thêm chút nào.
 Thanh Troie vỡ và khổ đau xa xứ.
 « Con hãy đi, tuổi trẻ hăng say.
 Sức còn khỏe mạnh là đây,
 Hãy mau tránh khỏi nơi đây nguy nan.
 Phân cha nếu thần Olympe cho sống,
 Và cho cha giữ được nhà này. 880
 Thấy đống sụp đổ thành trì,
 Và còn sống sót, đất đây quê nhà.
 Chính nơi đây là chiếc giường tang lễ,
 Hãy ôm cha lần vĩnh biệt cuối cùng.*
 Hãy đi đi, cái chết ta gần,
 Quân thù chẳng xót thương thân xác này.
 Đã từ lâu các thần đã ghét,
 Cho mọi mọn trong vô ích cuộc đời.
 Từ ngày Cha của Thần Người,
 Gió giông, sấm sét, khắp trời lửa bay. 890
 Lời khăng khăng tưởng không còn lay chuyển,
 Tất cả dinh nước mắt ngập tràn,
 Tôi, Ceuse cùng Ascagne,
 Khẩn cầu không muốn chết cùng với ông.
 Ông vẫn từ chối và ngồi bất động,
 Và bảo rằng ý đã quyết định xong.
 Lại lần nữa, tôi đấu tranh.
 Tổ ý muốn chết ở trong trận này.
 Chết trong tuyệt vọng hôm nay,
 Chẳng còn có một lối gì thoát thân. 900
 « Rồi con sẽ rời xa nơi này nữa,
 Con bỏ cha như cha vẫn muốn mong.
 Lời khuyên tàn nhẫn cha rằng,
 Các thần đã quyết kinh thành tan hoang.
 Lời con quyết, cha vẫn không thay đổi,
 Cha vui lòng với đống nát thành Troie.
 Cánh cửa cxhết đã mở ra,
 Như Pyrrhus đến máu nhòa vua Priam.
 Sẽ chặt cổ con trước mặt cha yêu quý,
 Trước người cha dưới chân chôn điện thờ. 910
 Lôi cha trên đống máu me,

Ôi Thần nữ mẹ, có chờ cứu con.
 Kẻ thù đã tận nơi con ở,
 Cho con nhìn Ascagne đó và cha.
 Céuse bắt động máu nhòa,
 Cùng bao nhiêu kẻ trong nhà thân thương.
 Vũ khí, chiến binh hãy cho con vũ khí,
 Giờ phút cuối cùng của kẻ bại vong,
 Giao mạng cho Hy Lạp đánh thành,
 Ta chết tất cả còn chẳng ai trả thù ? 920
 Và tôi nắm lại thanh kiếm sắt,
 Tay trái tôi mang dây chiếc khiên vào,
 Toan ra ngoài phóng mình lao.
 Nàng Créuse đã ôm vào gối tôi.
 Tay nắm chặt trẻ Iule vào cha nó :
 « Nếu anh tìm chết hãy kéo theo em !
 Nếu bao kinh nghiệm chiến trường,
 Thì hy vọng có thể thành lưu vong.
 Anh không thể bỏ con anh thơ dại !
 Bỏ cha già bỏ cả vợ anh ! » 930
 Tiếng kêu than khóc khắp dinh,
 Bồng dung huyền diệu nảy sinh thần đồng.
 Khi Iule nép mình trong tay mẹ,
 Trước mắt nhìn cha mẹ khóc thương,
 Ánh lửa nhẹ như bốc lên,
 Lửa trên đầu tóc thái dương, trên người.
 Chúng tôi run vội cứu nguy đầu tóc,
 Tắt lửa ngay bằng nước thánh thờ vào.
 Cha Anchise mừng làm sao,
 Đưa tay cầu khẩn trời cao nguyện cầu : 940
 « Jupiter *đáng toàn năng đã thấu,
 Lời cầu xin làm dịu lòng ngài.
 Hãy nhìn thương xót chúng tôi,
 Cầu chúng tôi được ơn ngài xót thương.
 Nếu chúng tôi được ngài cứu giúp,
 Hãy cho chúng tôi bằng chứng của ngài.
 Cụ già vừa nói dứt lời,
 Sấm* đâu bỗng động vào nơi trái mình.
 Và một vì sao băng* trong bóng tối,
 Một đường bay ánh sáng bao quanh, 950
 Vì sao bay ngang qua dinh,
 Và rồi rục rĩ trong rừng Ida.
 Như muốn chỉ con đường đi tới,
 Đường sao băng để một ánh sáng dài.
 Chung quanh tôi còn nghe mùi.
 Không gian thoang thoang một hơi lưu huỳnh.
 Cha tôi đứng dậy, như theo lời bố buộc,
 Tin các thần trời, chiêm nghiệm các vì sao :
 « Xem chừng đã trở rồi nao,
 Cha theo bất cứ nơi nào con đi. 960
 Cha theo con, các thần giúp ta đó,
 Cứu gia đình ta, cứu cháu của ta,
 Điềm này từ cao mà ra,

Thành Troie còn lại nhờ là cháu con.
 Cha theo con, không còn từ chối,
 Con ta ơi, ta là bạn đồng hành. »
 Lửa let đẹt cháy tường thành,
 Lửa gần những đợt gió nồng không gian.
 Rồi giục già mọi người cất bước.
 Lửa bốc lên như bóng như sôi. 970
 « Cha ơi ! Con công cha* thôi !
 Cha không nặng lắm, con thời mang cha.
 Dù trường hợp thế nào có đến,
 Cha và con, hai mà một trước nguy nan.
 Cả hai đối phó gian nan,
 Chúng ta cất bước lên đường cùng nhau. »
 Trẻ Iule đi theo bước tới,
 Vợ tôi đi sau trong tầm mắt thấy trông.
 Ra khỏi thành phố dốc lên,
 Một ngôi miếu cũ thờ thần Cérés*. 980
 Mà giờ đây đã trở thành hoang phế,
 Mà gần bên cây bách cổ vẫn còn.
 Giữ giữ đã bao nhọc nhằn,
 Và lòng chăm sóc ân cần cha tôi.
 Và nơi đó có nhiều đường tụ lại,
 Cha cầm trong tay đồ thờ cúng trong nhà.
 Tượng thần Pénates quê ta,
 Đã qua bao cuộc phong ba điêu tàn.
 Không sờ đến, nếu không rửa tay tinh khiết,
 Nước thánh thiêng liêng của các thánh thần. 990
 Lời cha tôi thấy trên lưng.
 Như dưới sự tử cổ nghiêng trên mình.
 Và tôi như còng lưng sức nặng,
 Trẻ Iule tay phải cầm tay,
 Theo cha bước thấp bước cao,
 Créuse vẫn bước phía sau qua thành.
 Tôi không còn nghe tiếng khiên tiếng kiếm,
 Chẳng trận tiền Hy Lạp trước tôi.
 Bây giờ tôi bớt run rôi,
 Tiếng kêu báo động lần hồi giảm đi. 1000
 Tôi nín thở sợ cho đồng bọn,
 Và sợ cho gánh nặng của tôi.
 Đến gần nơi các cửa rồi,
 Tưởng rằng đã thoát nguy thôi trên đường.
 Bỗng nghe những bước chân thành thịch,
 Cha nhìn cao qua bóng tối nói rằng :
 « Trốn con ơi, họ lại gần,
 Cha trông thấy ánh khiên và kiếm đây. »
 Tôi không biết các thần nào quân địch,
 Khuấy óc đầu làm giảm lý trí tôi. 1010
 Tôi chạy đường ngoằn nghèo rôi,
 Rồi đi xa hẳn nhưng nơi biết đường.
 Rồi Créuse gặp hiểm nguy định mệnh,
 Không biết nàng ngừng và lạc chốn nao ?
 Ngã xuống trong mỗi mết nào ?

Tôi không tìm thấy chốn vào chung quanh.
 Tôi không nhận biết nàng lạc mất,
 Và tôi cũng không nghĩ tới đến nàng.
 Chúng tôi lên đỉnh cao sơn,
 Miếu thiên nơi phụng thờ thần Cérès. 1020
 Nơi chốn này, chúng tôi tụ hội,
 Tôi nhận ra đã thiếu bóng nàng.
 Đã mất hai người trong đoàn,
 Một trẻ trai với một nàng vợ tôi.
 Có người nói, có thần nào dấu diếm,
 Cho nên cơn hoạn nạn lạc đường.
 Thành Troie tàn tạ bạo tàn.
 Tôi giao các bạn Ascagne và Anchise.
 Tôi ẩn mình trong đường sâu thung lũng,
 Và tìm đường đi trở lại kinh thành. 1030
 Mang theo vũ khí trong mình,
 Tôi chạy một mạch về thành rủi may.
 Chạy đi khắp thành Troie các chốn,
 Thêm một lần lại gần bước hiểm nguy.
 Tìm lại theo vết ra đi,
 Tìm ngược chiều những chuyện gì hai bên.
 Khung kiếp khắp mọi nơi tôi thấy,
 Dù lặng im cũng làm xúc động mình.
 Rồi tôi trở về nhà mình,
 Ý nghĩ Créuse lạc cho nên quay về. 1040
 Quân Hy Lạp đã thành người chủ,
 Chiếm cứ cùng tất cả mọi nơi.
 Ngay khi ngọn lửa bốc hơi,
 Bung lên bởi gió lên rồi cuồng xoay.
 Những ngọn lửa mọi nóc nhà bùng cháy,
 Thổi những làn hơi nóng trong không.
 Tôi đến cung thành vua Priam,
 Cánh cửa hoang vắng cả đền Junon.
 Nơi Phoenix* và Ulysse cuồng bạo,
 Đã chọn nơi lợi phẩm tịch thu. 1050
 Mang đến từ khắp các nơi,
 Chát chồng bảo vật một thời thành Troie.
 Lấy ra từ điện cung đang cháy,
 Bàn thờ thần, cúp rượu vàng ròng.
 Và các vải vóc trong cung,
 Một hàng con trẻ, mẹ gần đứng bên.*
 Và tôi dám thét trong bóng tối,
 Tôi gọi khắp đường, tuyệt vọng gọi tên.
 Creuse không đáp, hư không,
 Nhiều lần tôi gọi, lại còn gọi thêm. 1060
 Trong lúc tôi chạy tìm khắp chốn,
 Khắp mọi nhà trong cả kinh thành,
 Bóng ma sầu thảm mong manh,
 Bóng Créuse* đã rõ ràng hiện ra,
 Nhưng lớn hơn mà tôi được biết,
 Đầu tóc tôi dựng ngược, rùng mình.
 Lời nói trong họng đã ngừng,

Và nàng nói với tôi lòng thờ than :
 « Tại sao chàng em yêu thương rời bỏ,
 Từ giả chàng trong đau khổ điên cuồng. 1070
 Không gì không ý các thần,
 Créuse không thể theo chàng luôn luôn.
 Định mệnh đã theo đường chống đối,
 Và cả Thần Vương cõi Olympe.
 Chàng còn lưu lạc tha hương,
 Lâu ngày mới đến cày đồng ruộng xanh.
 Chàng sẽ đến nơi Hespérie xứ sở,
 Trong một nơi trù phú một miền,
 Nơi sông Tibre Lydien*,
 Chảy thông dong đến bình yên một dòng. 1080
 Một gia sản giàu sang thịnh vượng,
 Một ngôi vua, một người vợ nữ hoàng.
 Phận đã dành riêng cho chàng.
 Créuse nước mắt đôi dòng nhỏ sa.
 Không, em không thấy chốn cung đình to lớn,
 Myrmidon hay Dolope nữa rồi !
 Không nàng nô lệ chẳng thời,
 Phụ nữ Hy Lạp, giống nòi Dardanus.
 Và con dâu, nữ thần Vénus,
 Mẹ các thần gìn giữ mỗi giếng. 1090
 Bây giờ vĩnh biệt hồi chàng,
 Hôn giùm em đưa con cùng đôi ta. »
 Nàng nói, tôi khóc, ngàn lời muốn nói,
 Bằng nước mắt tôi, nhưng nàng đã lia xa.
 Khuất trong không khí sóng nhòa,
 Ba lần tôi muốn ôm qua cổ nàng.
 Là ba lần bóng hình vụt thoát,
 Khỏi vòng tay xiết lại của tôi.
 Như cơn gió thoảng bên ngoài,
 Như trong giấc mộng, mơ thời tung bay. 1100
 Chỉ một mình, một đêm qua nữa,
 Tôi trở về với đồng đội chờ mong,
 Tôi ngạc nhiên trước đám đông,
 Đàn ông, phụ nữ muốn cùng lưu vong.
 Một đám đông xứng đáng lòng thương xót.
 Họ chạy khắp nơi với tất cả tâm lòng.
 Phụng sự sức lực tài năng,
 Cùng tôi trong cuộc hành trình phiêu lưu.
 Trên biển cả mà tôi dẫn dắt.
 Ngôi sao mai thức dậy đỉnh Ida. 1110
 Bầu trời trở lại đêm xa,
 Hy Lạp đóng chặt đường qua cửa thành.
 Không còn nữa, còn gì cứu giúp,
 Và chẳng còn hy vọng nơi thành.
 Tôi theo định mệnh số phận,
 Cha trên vai công, tôi cùng lên non.

CHÚ THÍCH

27. Ténédos : Đảo trước mặt thành Troie, dưới thời vua Priam là một nơi sung túc giàu có, dân chúng sống hạnh phúc. Nhưng từ khi quân Hy Lạp đến, dân chúng bỏ đi, Ténédos thành một bãi cát sa mạc, quân Hy Lạp dùng để ẩn nấp quân khi rút lui cuộc bao vây và dùng mưu ngựa gỗ.
52. Lời Laocoon mạnh bạo, trực tiếp, chính xác tượng trưng cho cách nói năng người La Mã, ngược lại với lời Hy Lạp dài dòng, nghệ thuật nói chuyện thuận tiện cho việc đối trá và mưu lược. Điều này phản ánh điều người La Mã nghĩ về người Hy Lạp. Cái chết của Laocoon là một điều gửi đến từ thần thánh, có thể hiểu là dù người nói đúng thế nào, nhưng định mệnh bi thương con người có thể đến từ một điều không giải thích được. Từ thế kỷ thứ V trước CN, bi kịch là một chủ đề được người Hy Lạp thường nói đến trong kịch nghệ. Virgile đã lấy cảm hứng từ nhóm tượng nổi tiếng Laocoon. Điều khắc bằng cẩm thạch trắng thế kỷ thứ I trước CN theo một nguyên bản bằng đồng thế kỷ thứ II trước CN, ngày nay trưng bày tại Viện Bảo Tàng Vatican. Hai con rắn nuốt cha con Laocoon rồi chạy đến trốn dưới khiên Pallas, chứng tỏ thần đã quyết định phá thành Troie.
103. Palamède cùng Ménélas đến Ithaque tìm Ulysse để kêu gọi ra quân đi đánh thành Troie. Ulysse mới cưới vợ Pénélope, con Télémaque còn nhỏ, nên không muốn bỏ vợ con đi đòi vợ cho người nên giả điên, đi cày với một con bò và ngựa, gieo hạt muối. Palamède biết Ulysse giả điên nên âm Télémaque đặt trước luống cày. Ulysse ngừng lại lộ tẩy giả điên nên đành phải tham gia đi đánh thành Troie, nhưng thù hận Palamède từ đó.
135. Ulysse là vua Ithaque. Hy Lạp ngày xưa mỗi vùng có một vị vua, trong trận chiến thành Troie, Hội đồng các vua bầu một vua để lãnh đạo là vua Agamemnon.
136. Anh em Atride là vua Agamemnon và vua Ménélas.
144. Trận chiến thành Troie kéo dài 10 năm, các nhà nghiên cứu đồng ý nhau khoảng thời gian 1194-1184 trước JC.
151. Nói chuyện hiến tế Iphégénie con gái vua Agamemnon trước khi đi đánh thành Troie. Có chuyện kể Iphégénie không bị giết mà thần đem nàng về một tu viện và thay thế bằng một con nai.
225. Tritonienne : Thần Athénée, Minerve tương truyền rằng thần sinh từ trán thần Zeus tại hồ Tritonis ở Libye, nên được gọi là Tritonienne.
265. Pélops, con Tantalé qua Tiểu Á đến Âu Châu và lập nghiệp tại Hy Lạp. Pélop được xem như là ông tổ của dân Hy Lạp. Lời tiên tri Simon được thực hiện Rome sẽ chinh phục cả Hy Lạp.
320. Cảnh ngựa gỗ được đem vào thành được trình bày bằng một màn lễ hội, đám rước, ca hát, treo đèn kết hoa, trai gái nhảy múa là một bi hài kịch, trai trẻ trong niềm vui không biết chuyện đau thương sẽ xảy ra. Sau đó một đêm yên lặng bình an là một diễn tả tuyệt đẹp theo thiên văn thời cổ đại, bầu trời các tinh tú vây quanh trái đất, đêm lặng yên là chuẩn bị cho một cuộc phong ba sắp nổ ra, và kinh hoàng cho mọi người đang yên nghỉ sau cơn vui mỗi một.
331. Cassandre, con gái vua Priam có tài tiên tri, tiên tri đúng các việc xảy ra nhưng không ai tin. Từng tiên tri thành Troie bị chinh chiến, đốt cháy khi đem Héléne về.. và tiên tri cả việc con ngựa gỗ. Do đó có thành ngữ « Lời tiên tri Cassandre », là lời nói đúng mà không ai nghe.
352. Néoptolème, con của Achille, cháu vua Pélée, mẹ Achille tiên tri không muốn cho con đánh trận thành Troie, sẽ chết, nên cho Achille giả con gái dẫu trong cung với các công nương, Achille đã có con trai lúc này được 8 tuổi. Khi Achille bị Pâris bắn trúng gót chân chết. Néoptolème 18 tuổi được rước về đánh trận thành Troie và lập nhiều chiến công hiển hách như cha.
399. Thần Vesta có trong thành Troie là một sáng tác của Virgile, có nguồn gốc xa xăm một vị thần nữ cả nước được yêu mến thời vua Auguste.
424. Mũi Sigée cách vài cây số phía bắc thành Troie nơi thân xác Achille và Patrocle được hỏa thiêu.
606. Đội hình rùa : Đội hình đi khiên đỡ trên đầu để tránh tên bắn, sát kề nhau như con rùa, tiến đến chân thành, dùng thang leo lên.
625. Astyanax: con của Hector và Andromaque. Trong Bi kịch Hy Lạp, Astyanax bị Ajax ném xuống thành Troie chết, nhưng ngược lại Racine trong chuyện Andromaque, Astyanax vẫn còn sống sau cuộc chiến.
635. Trong trận đánh quân Troie tự phá hủy nhiều công trình để lấy gỗ đá làm vũ khí ném xuống quân Hy Lạp.

653. Scyros : đảo trên biển Égée quê vua Lycomède, Thétis đã giấu con Achille nơi này vì không muốn con đánh trận thành Troie vì sẽ chết. Đoàn quân Scyros dưới sự điều khiển của Automédon.
667. Pyrrhus là một danh hiệu của Néoptolème, con Achille. Nghĩa Hy Lạp, Pyrrhos là màu đỏ, và sự cường bạo không chế ngự được. Vua Priam nhắc lại trong Thi ca khúc XXIV Iliade, Achille chấp nhận trả thi thể Hector cho vua Priam và đi về thành Troie bình an, và mỉa mai lòng cường bạo Pyrrhus sánh với cha.
755. Châu Á là vùng Tiểu Á, thời thành Troie chưa biết đến Ấn Độ và các nước phương Đông.
764. Créus con gái vua Priam, vợ của Énée, biến mất khi cả nhà chạy khỏi thành Troie và chết không rõ nguyên nhân, hiện hồn về gặp Énée.
- 777 Héléne: con của Tyndare và Léa, vợ vua Ménélas vua Sparte. Là người đàn bà đẹp nhất trần gian. Thần Venus muốn thưởng công Pâris đã trao quả táo “tặng người đẹp nhất” cho mình nên cho mượn thất lung để quyến rũ nàng đem về thành Troie, và trở thành nguyên nhân gây ra cuộc chiến.
842. Scées: công lớn phía tây thành Troie, huyền thoại truyền rằng khi công Scées còn vững thì thành Troie vững. Do đó Junon ghét công này và phá trước tiên.
848. Gorgones: các con quỷ chung quanh đầu nhưng nhúc rần, thân có cánh, mắt có sức thôi miên làm người bất động khi nhìn. Gồm có ba con quỷ, Méduse là con thứ ba chết vì anh hùng Persée, với sự giúp đỡ của Pallas giết chết và tặng đầu cho thần nữ đặt trên tấm khiên.
860. Neptune: tiếng Hy Lạp là Posséidon, còn có tên là Thần làm rung chuyển địa cầu. Iliade XII,XX.
862. Cây tần bì : Frêne antique.
884. La Mã có tục lệ conclamatio, vĩnh biệt lần cuối người chết bằng cách gọi tên người chết nhiều lần để vĩnh biệt.
941. Người Hy Lạp và La Mã có tục lệ cầu Zeus, Jupiter xác định lời cầu khẩn mình bằng tiếng sấm, trời không mưa mà có tiếng sấm, trong Odyssée, Ulysse trở về nhà giả làm ăn mày, cũng cầu và có sấm vang. Sao chổi xuất hiện khi César chết, trong Énéide sao chổi chỉ đường cho Énée. Cha Anchise cầu khẩn Jupiter, chờ khi có biểu hiện siêu nhiên : Lửa bốc từ đầu cháu, tiếng sấm, sao băng mới quyết định ra đi.
971. Hình ảnh Énée cõng cha Anchise trên vai là đề tài nhiều tượng điêu khắc, tranh vẽ và mảnh sứ ghép thành tranh.
- 980 Cérès (Déméter) em Jupiter và Junon, thần mùa màng. Lương thực của Cérès để chỉ lúa mì, bánh mì.
1049. Phoenix : vị tướng lớn tuổi bạn bên cạnh Achille.
1056. Thời Cổ Đại trẻ con và phụ nữ được xem là những chiến lợi phẩm sau cuộc chiến tranh bị bán làm nô lệ, hay thưởng công cho các tướng lãnh, binh sĩ làm nô thiếp. Nàng Casandre con vua Priam được chia cho vua Agamemnon.
1064. Trong bản thảo của Virgile, Créuse không sống trọn đời với Énée, vì chàng gặp gỡ Didon. Khi Énée lại ra đi Didon tự tử. Tại Italie sau các cuộc chiến tranh, Énée kết hôn với công chúa Eurydice và lên ngôi vua. Nhân vật Créuse phần đầu là một người vợ hiền đi theo chồng con. Nàng bị lạc và chết đi vì theo định mệnh của các thần và tiên tri cho số mệnh Énée phải ra đi khỏi Troie.
1079. Tibre lydien, còn gọi là Tibre étrusque, là vùng Toscane., sông bắt nguồn từ Apennin toscan.